

EESTI ELEKTRIVÕRKUDE AJALUGU ELEKTRILEVI TEGEVUSED AJALOO UURIMISES, JÄÄDVUSTAMISES JA TEADVUSTAMISES. ÜLEMAA ELEKTRIVÕRGU 100 AASTAPÄEVA TÄHISTAMINE

Ettekanne energeetikaveteranidele

Raivo Rebane

16. Veebruar 2023

MIKS ME JÄÄDVUSTAME JA VÄÄRTUSTAME AJALUGU

Eesti tehnika- ja tehniliste taristute sh. elektrivõrkude ajalugu ja areng pakub kindlasti huvi nii energeetikavaldkonna endi töötajatele, kõikidele tehnilise- kui ka ajaloo huviga inimestele ning laiemalt kogu Eesti üldsusele. See on samuti üks osa meie Eesti ajaloost.

Tsitaat Elektrilevile 20.12.2018 saadetud Muinsuskaitseameti peadirektori Siim Raie tänukirjast:

„Muinsuskaitseamet tänab ja kiidab Elektrilevi OÜ-d ja teie pühendunud töötajaid algatuse eest väärtustada ja korrastada oma valdkonna pärandit! Olete suurepäraseks eeskujuks kuidas kultuuripärandi hoidmine ja säilitamine on kõigi meie südameasi. Hea omanik väärtustab kõigepealt ise oma vara ja näeb selle pikas ajaloos uhkust ja otsib võimalusi seda edasi anda ka järgmistele põlvkondadele!“

LÜHIKRONOLOOGIA TOIMUNUST

2017 sügis – ajalooramatu „Eesti Elektrivõrkude ajalugu“ koostamise algus – töörühma moodustamine. Sellest sai tõuke ja alguse kogu järgnev ajaloo teemaliste tegevuste ahel

2018 august – esimene ajalooline alajaam korrastatud Kadriorus pargi 300. juubeliks ja paigaldatud infotahvel

2018-2019 - ajaloolist huvi pakkuvate säilinud alajaamahoonete kaardistamine üle Eesti (kokku ca 30 objekti erinevate omanike valduses, neist ELV omanduses 22)

2018 kevad - esimesed kontaktid Muinsuskaitseametiga ajalooliste alajaamahoonete esmase kaardistamise tulemustest ning hoonete säilitamisest, korrastamisest ja riiklikust kaitsest

2019 kevad - Muinsuskaitseameti 2018 aastaraamatus ilmus artikkel „Elektrivõrkude taristu ajalugu alajaamade hoonetes“

2019 september – Eesti kuulsaim elektrik Post Kadriorus Poska tänaval ehk intervjuu ERR –i AK uudistesaares

2019 oktoober – Muinsuskaitseameti **Hea koostööpartneri** tunnustuse pälvisid **Raivo Rebane ja Jako Kotkas** Elektrilevi OÜst valdkondliku pärandi kaardistamise ja säilitamise eest

2019 november – Paides Laial tänaval avati põhjalikult korrastatud ajalooline muinsuskaitsealune alajaamahoone koos sellekohase meediaüritusega kohapeal. Hoone seinale paigaldati esimene Elektrilevi kujunduses infotahvel

2020 jaanuar – ajalooramatu trükivalmis, avalik presentatsioon toimus augustis

2020 september – valmis ajalooesine vorm ja sisu uue administratiivhoone siseinterjööri kujunduseks, teostus 2021 kevad

2020 detsember – infotahvli paigaldati juba varem korrastatud Kaja alajaamale Tallinnas Nõmmel ja Harku küla alajaamale Harku vallas

2021 juuli – infotahvli paigaldati korrastatud Õne ja Tamme tänavate alajaamadele Tartus

2021 detsember – vanimale säilinud madalpinge raudbetoonpostile infotahvli paigaldamine Kadriorus

2022 juuni – Rotermanni (Jaama tn.) korrastatud alajaamale infotahvli paigaldamine Viljandis

2022 november – Kadriorus muuseum-alajaama (endine AJ nr.99) hoone ja siseruum on korrastatud ning ajaloolised KP seadmed paigaldatud

RAAMAT „EESTI ELEKTRIVÕRKUDE AJALUGU“

Raamatus on Eesti tehnikaajaloo osana esmakordselt tähelepanu keskmes elektrivõrgud - nende tekkimine ja areng Eestis alates 19. sajandi lõpust kuni tänapäevani. Allikmaterjalina on kasutatud varem ilmunud trükiseid, artikleid ajalehtedest ja ajakirjadest, elektrivõrgu ettevõtete, muuseumide ja rahvusarhiivi materjale ning paljude energeetikute suulisi ja kirjalikke mälestusi.

Raamat on rikkalikult illustreeritud. Raamatus on üle 400 foto ja muu graafilise materjali, millest paljud on unikaalsed ja varem avaldamata.

Elektrilevi ja teiste võrguettevõtete töötajatest ning veteranidest koostatud töörühm alustas 2017 aasta sügisel ja lõpetas ligi kaks ja pool aastat hiljem jaanuaris 2020.

Avalik presenteerimine toimus augustis 2020

Tõeline ühistöö!

KOOSTÖÖ MUINSUSKAITSEAMETIGA

Muinsuskaitseametiga on erinevate ajalooprojektide elluviimisel olnud hea ja konstruktiivne koostöö.

Oleme koostanud uuringu ajalooliste alajaamahoone kohta, mis avaldati ameti 2018 aastaraamatus.

Probleemideta õnnestusid Paides riikliku kaitse all oleva alajaamahoone korrastustööd, mis toimusid vastavalt muinsuskaitse juhtnõuadele.

Oleme saanud neilt abi suhtluses Tallinna linna Kadrioru elektriposti säilitamise ja ümbertöstmise osas

Raivo Rebane ja Jako Kotkas Elektrilevi OÜst pälvisid **hea koostööpartneri** tunnustuse 2019 valdkondliku pärandi kaardistamise ja säilitamise eest

1907...

XX SAZANOI ALGUSIAUSTAO -
ESPRESO ELEKTROVORGUO
LINNADIS

© 2000 Blackwell Science Ltd, *Journal of Internal Medicine* 247: 101–108

1923...

1935...

1940...

1951...

1963...

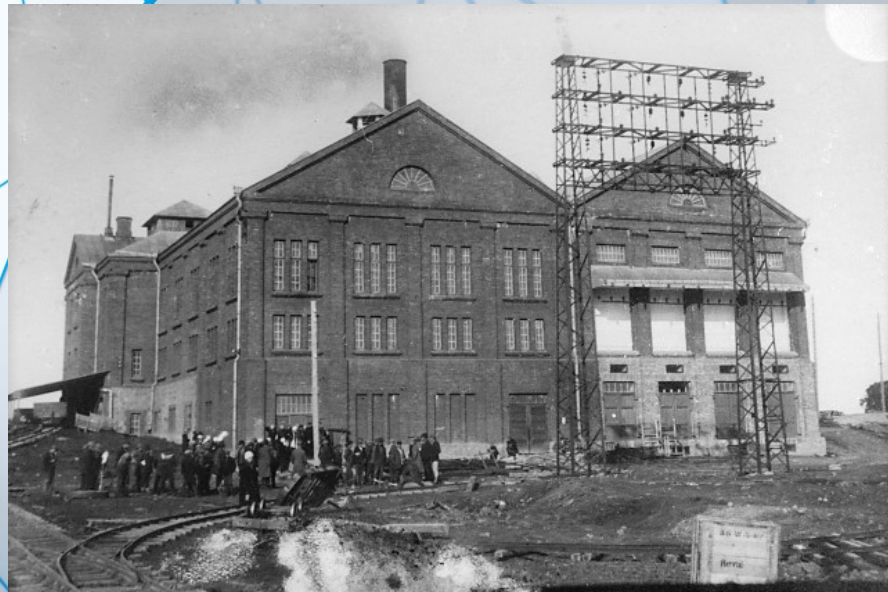
[illegible]

ESIMESED ELEKTRIVÕRGU ALAJAAMAD EESTIS

Aastal 1913 valmis Tallinna Linna Elektrijaam koos vahelduvpingel elektrivõrguga

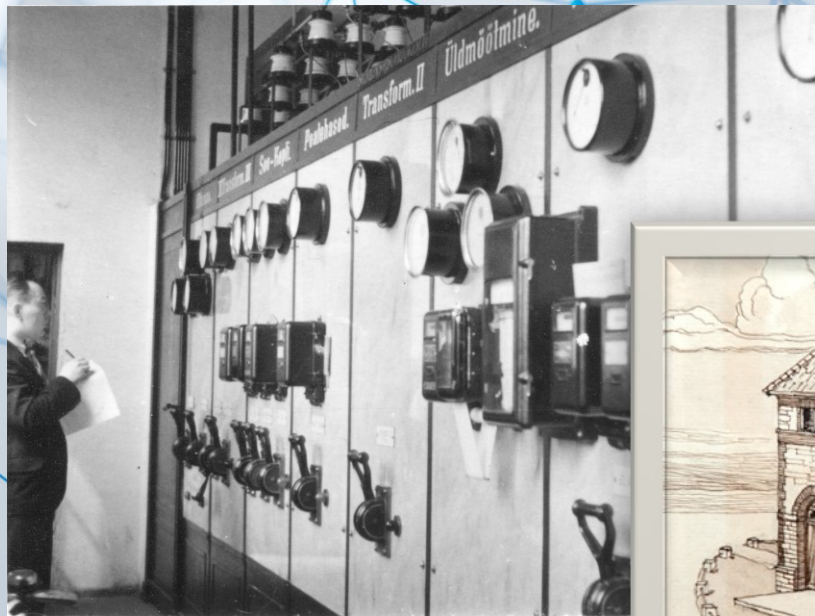

ÜLEMAA ELEKTRIVÕRGU ALGUS EËSTIS (01.11.1923)

Ülemaa elektrivõrgu kujunemise algusest Eestis möödub 100 aastat kui alustasid tööd Ellamaa ja Ulila elektrijaamad koos kõrgepingeliinidega eesmärgina toota, transportida ja turustada elektrienergiat mitte ainult kohapeal vaid kanda üle suurematele linnadele ja piirkondadele (Tallinn, Tartu, Läänemaa, Lõuna- Eesti jne.)

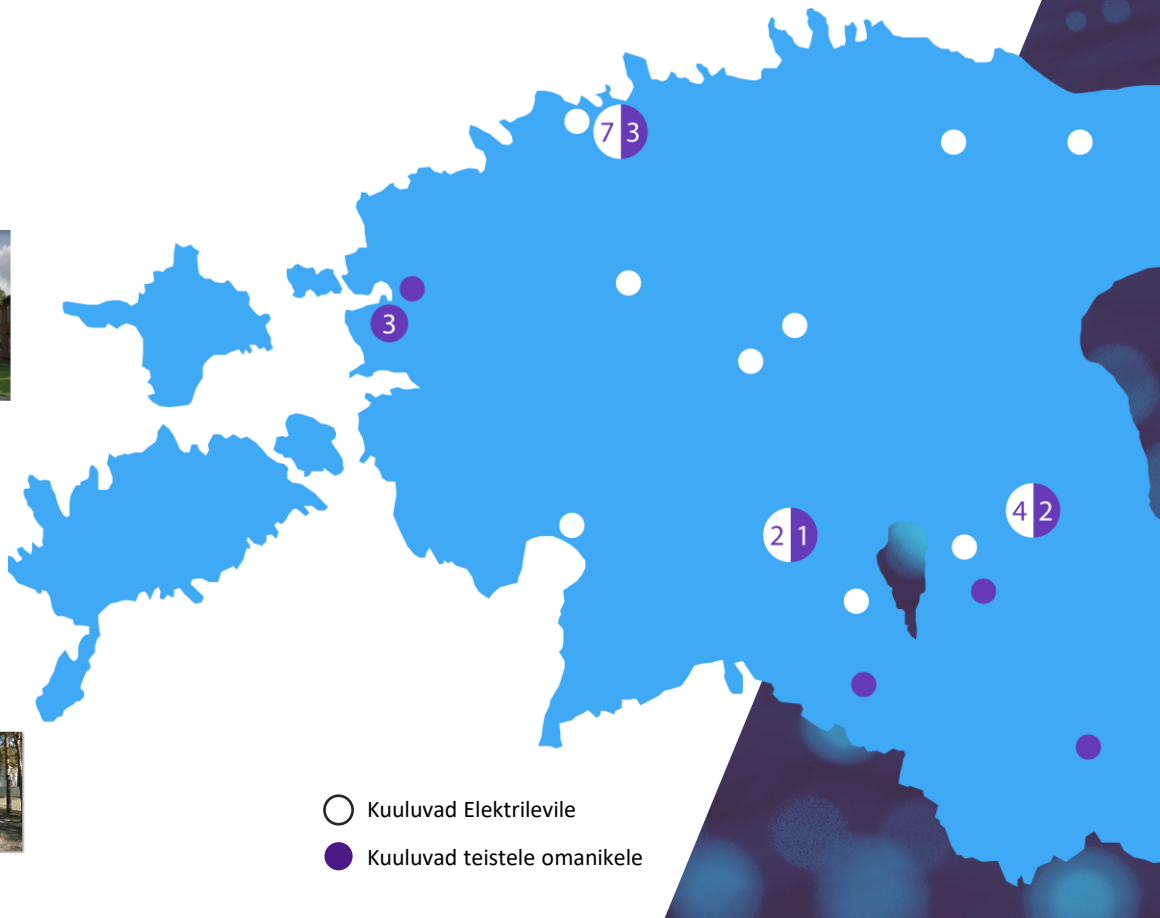
ESIMENE ÜLEMAAVÕRGU JAOTUSALAJAAM

Tallinna Peaalajaam (1924)

Fotod arhitekt Aleksandr Vladovski isiklikust albumist

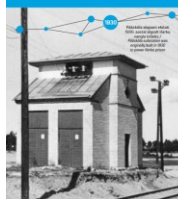
AJALOOLISED ALAJAAMAD

- Kuuluvad Elektrilevile
- Kuuluvad teistele omanikele

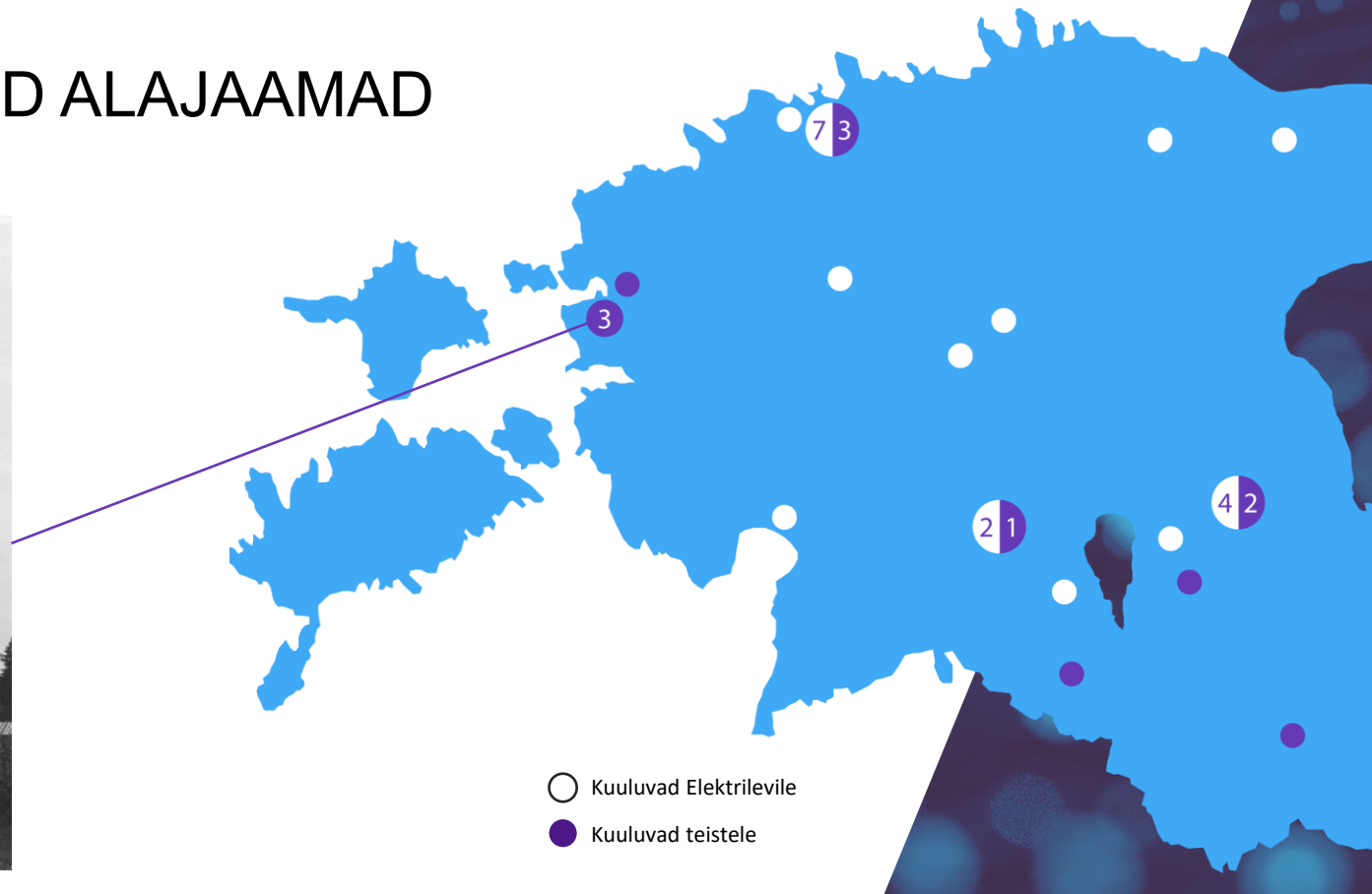
Kaja tn. alajaam Nõmmel 12.2020

Harku küla ja. Harku vallas 12.2020

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Haapsalu, 1923

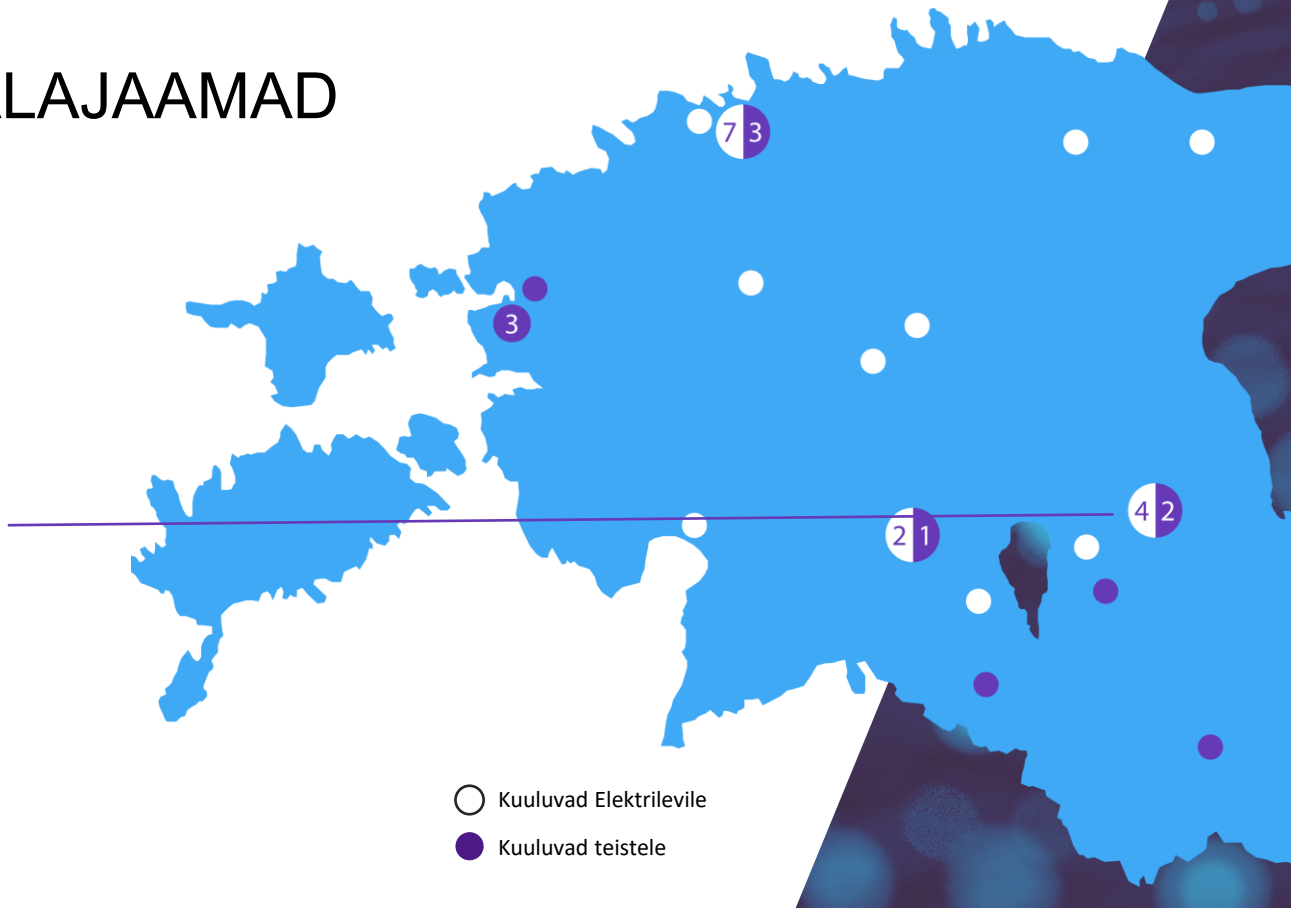

○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

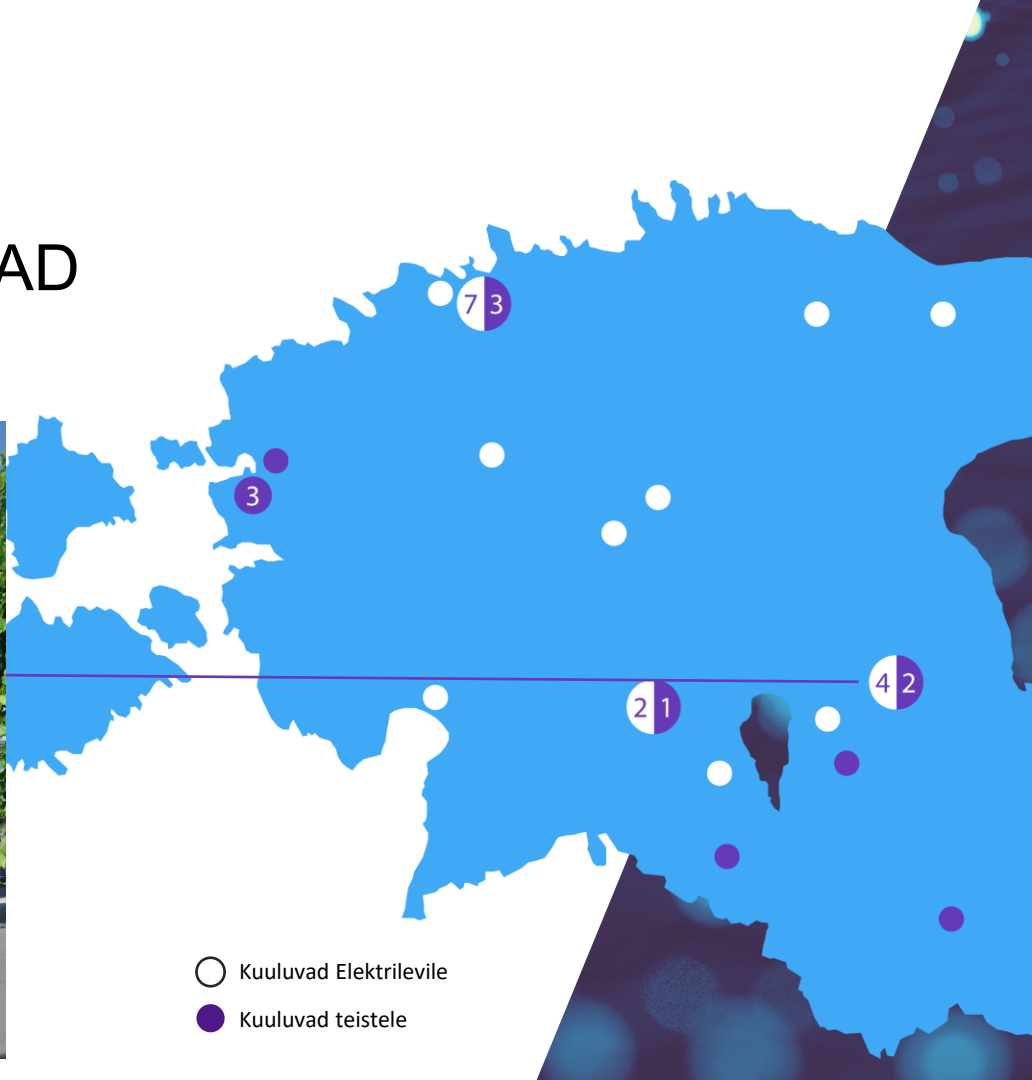
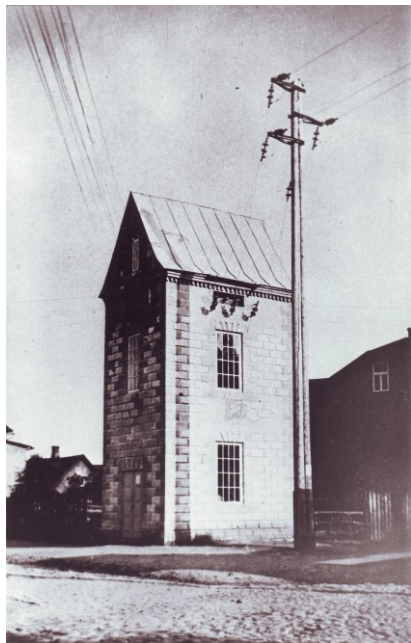
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Puhja, 1923

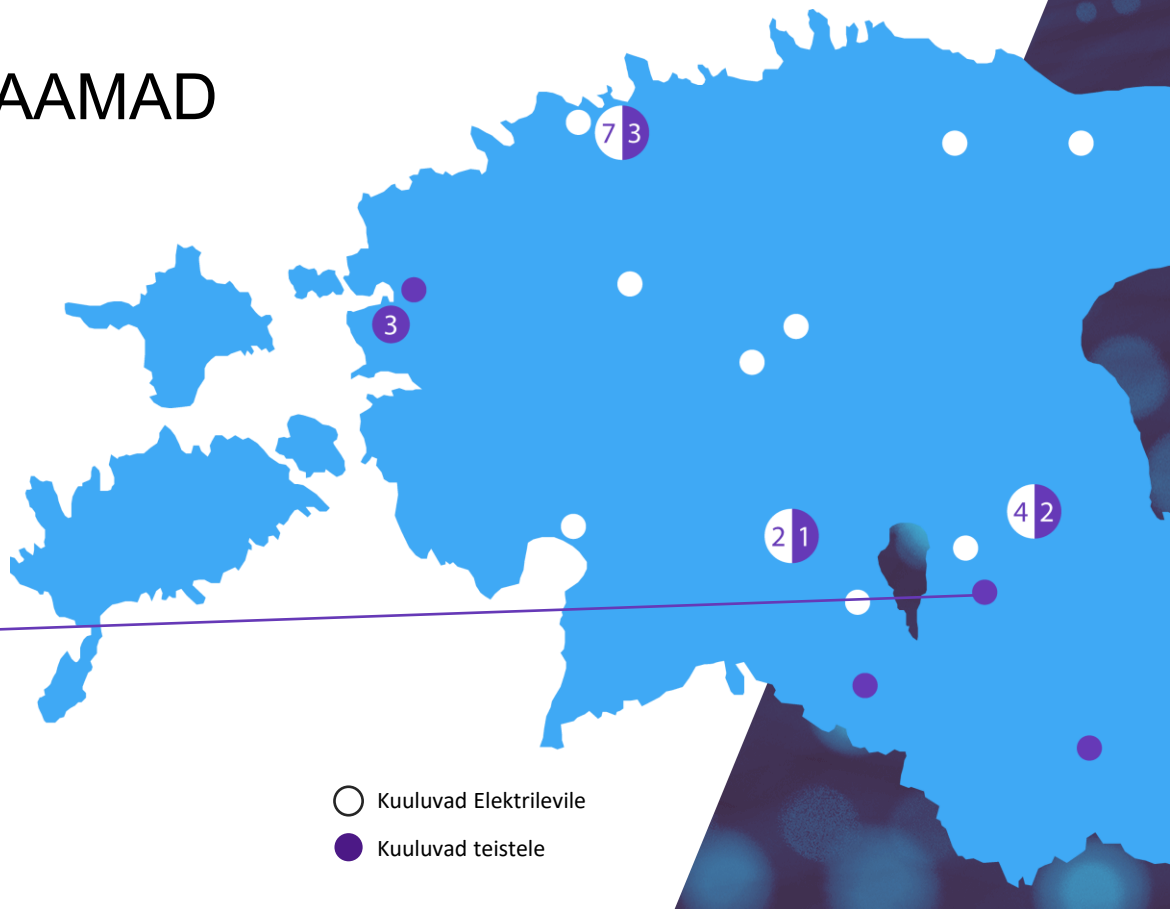
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Õnne alajaam Tartu, 1924

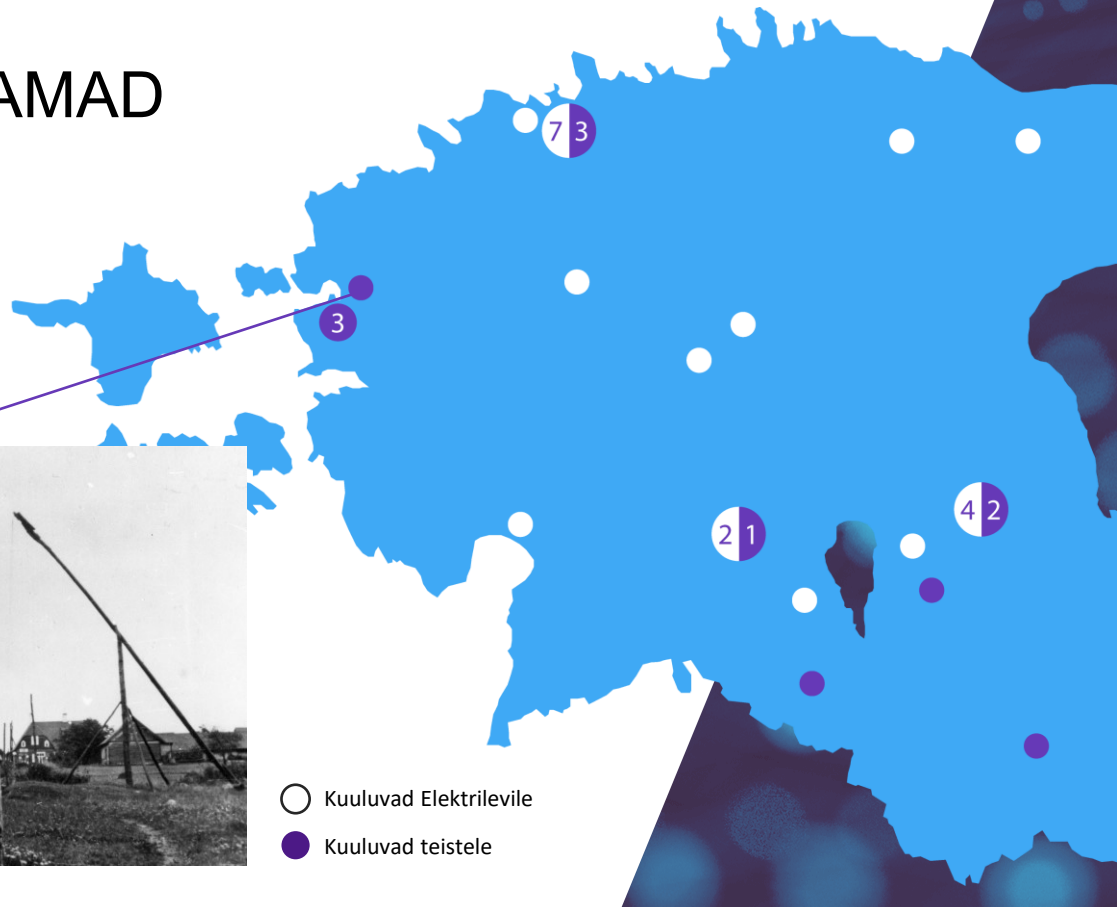
A. IAL OOLISED ALAJAAMAD

Elva, 1924

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Linnamäe, 1923

○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Tallinna peaalajaam, 1924

○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

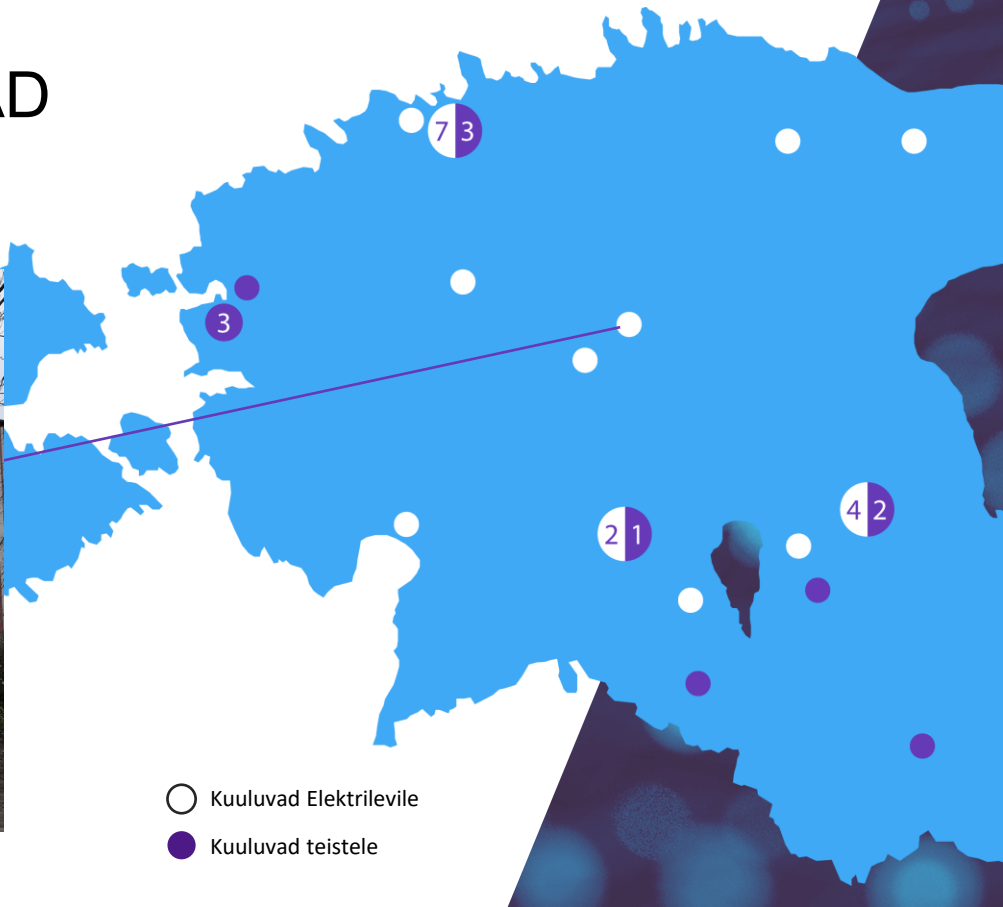

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Lai tn. Paide, 1925

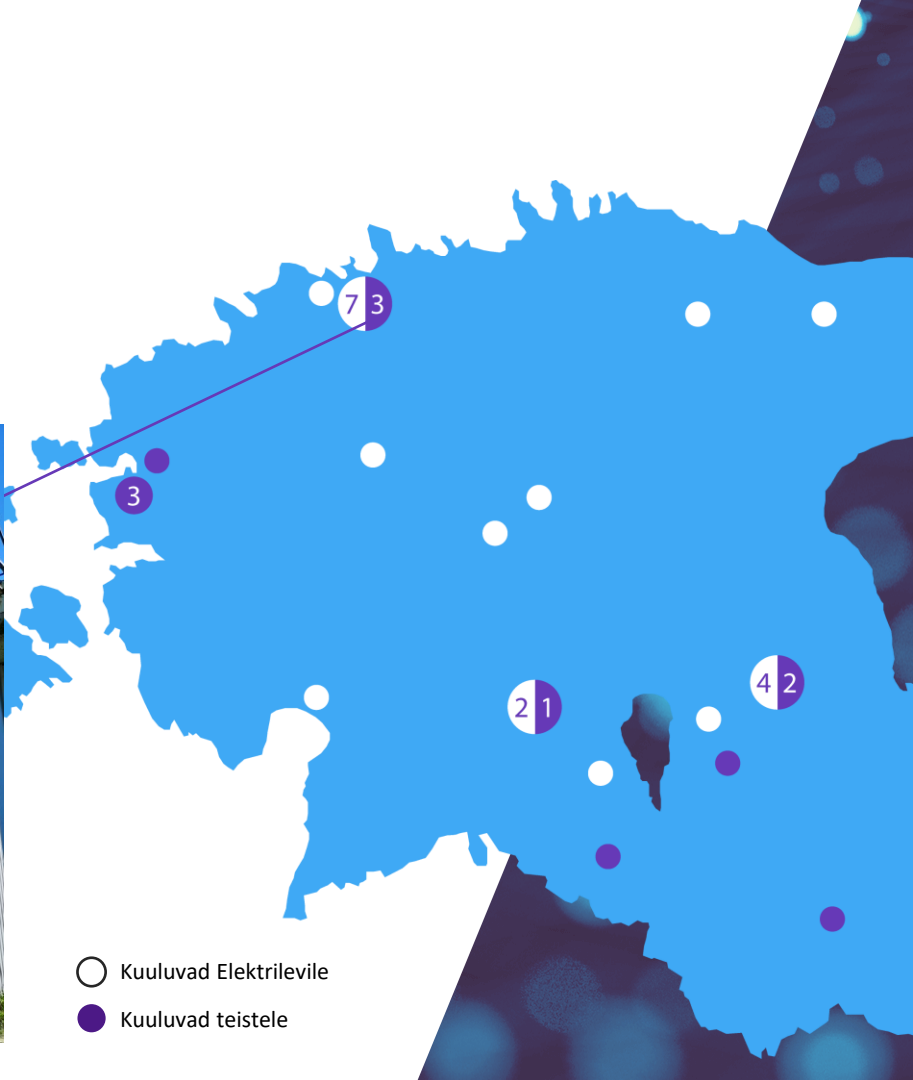

2019

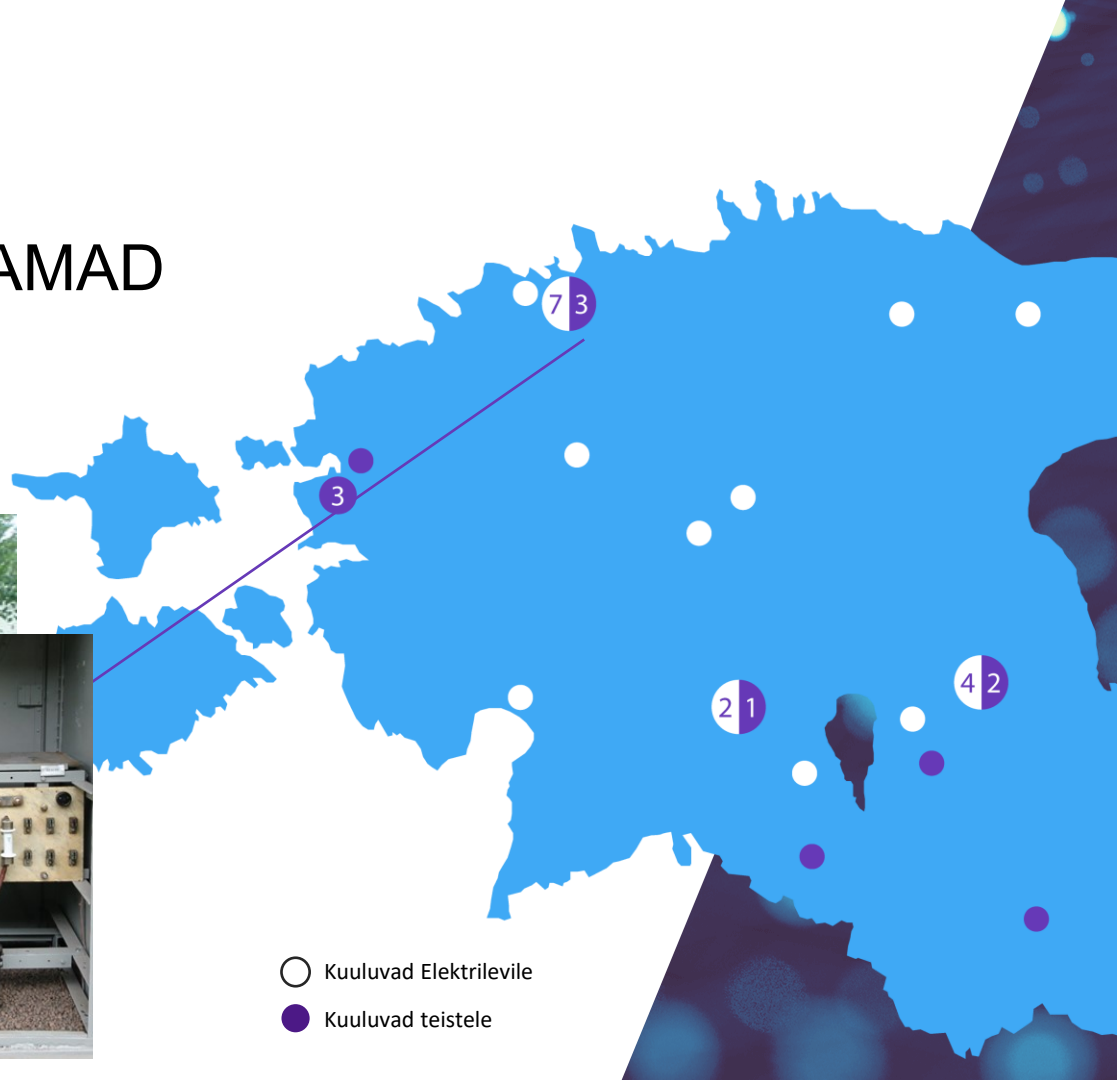
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Tallinna Eesti-AGA alajaam, 1925

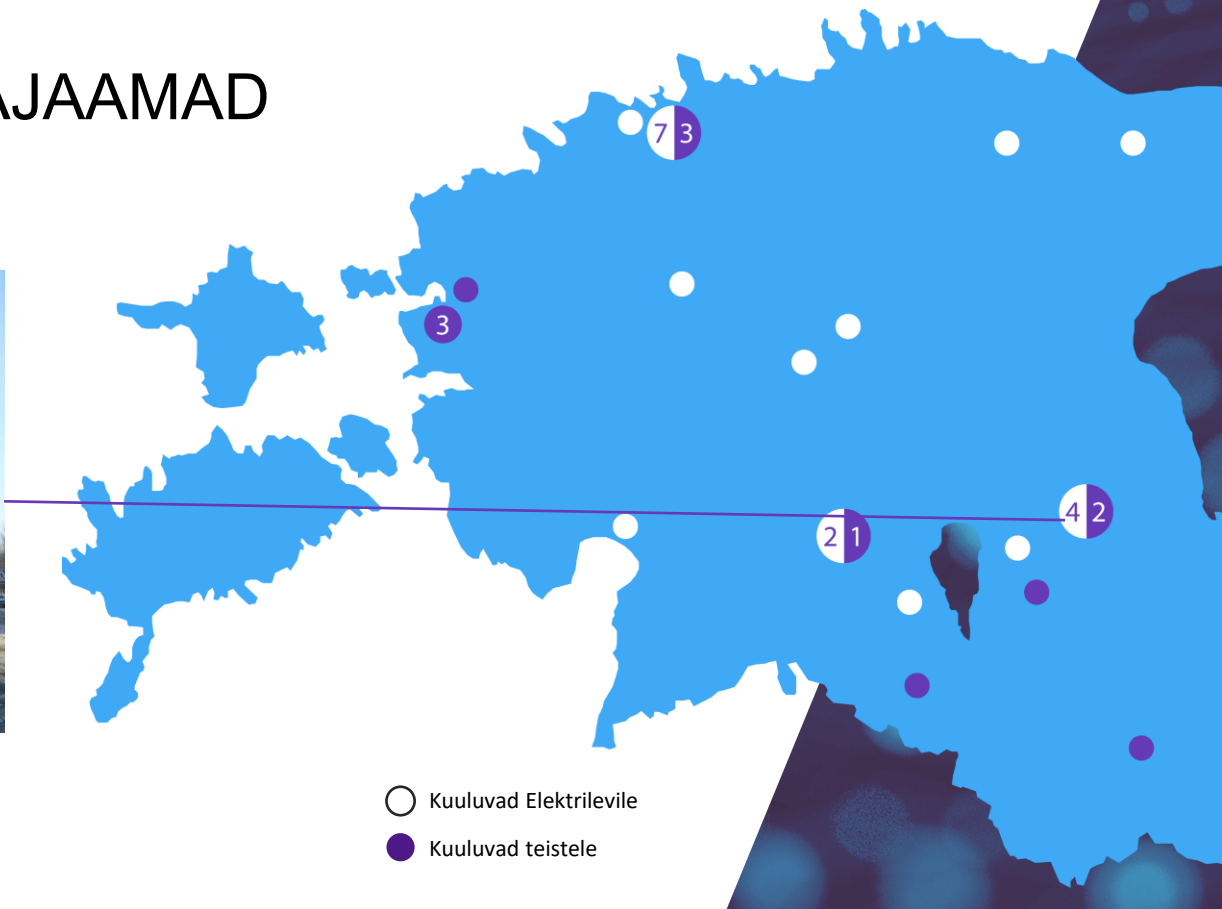
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Kadrioru pargi alajaamakiosk, 1913-1928

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Tartu Kuperjanovi, 1926

○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Kadrioru raudbetoonmast, 1928
ümbertõstmine ja infotahvli paigaldamine 2021

- Kuuluvad Elektrilevile
- Kuuluvad teistele omanikele

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Tallinna peaalajaam, 1924

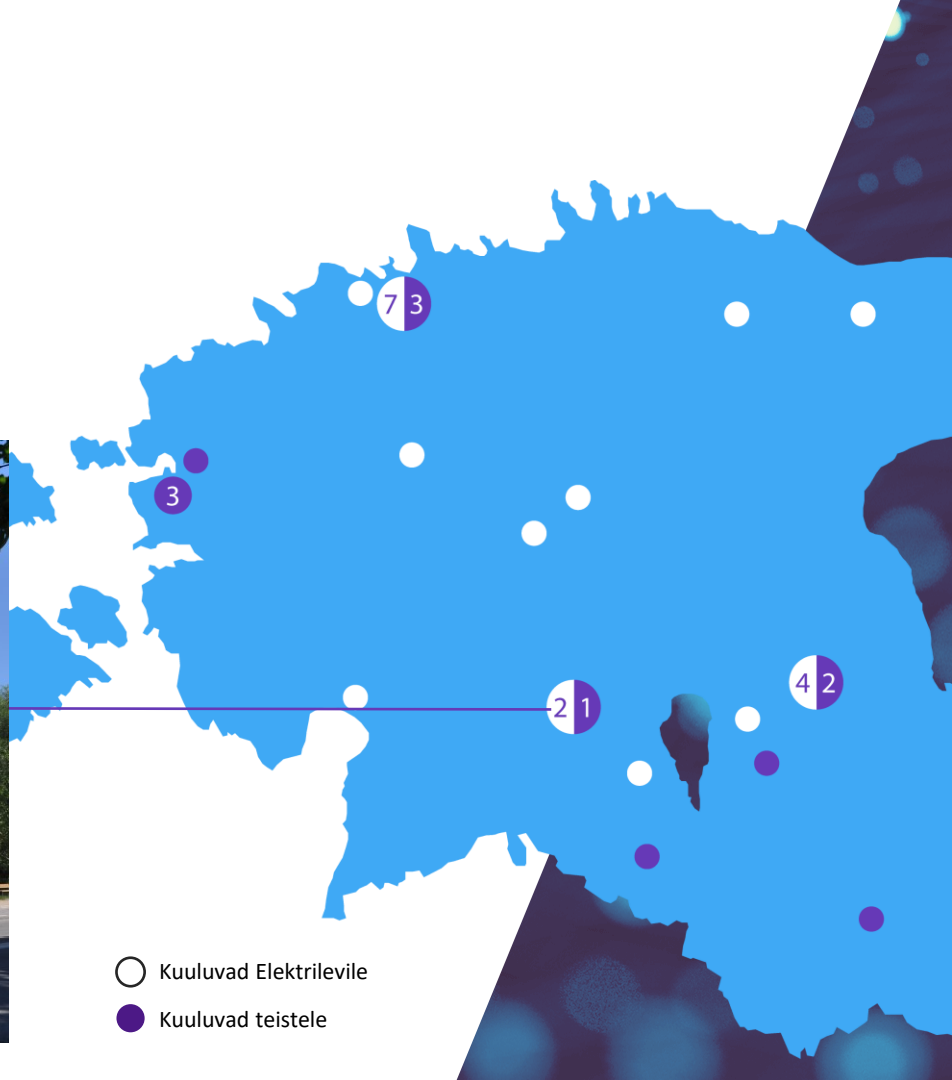
○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

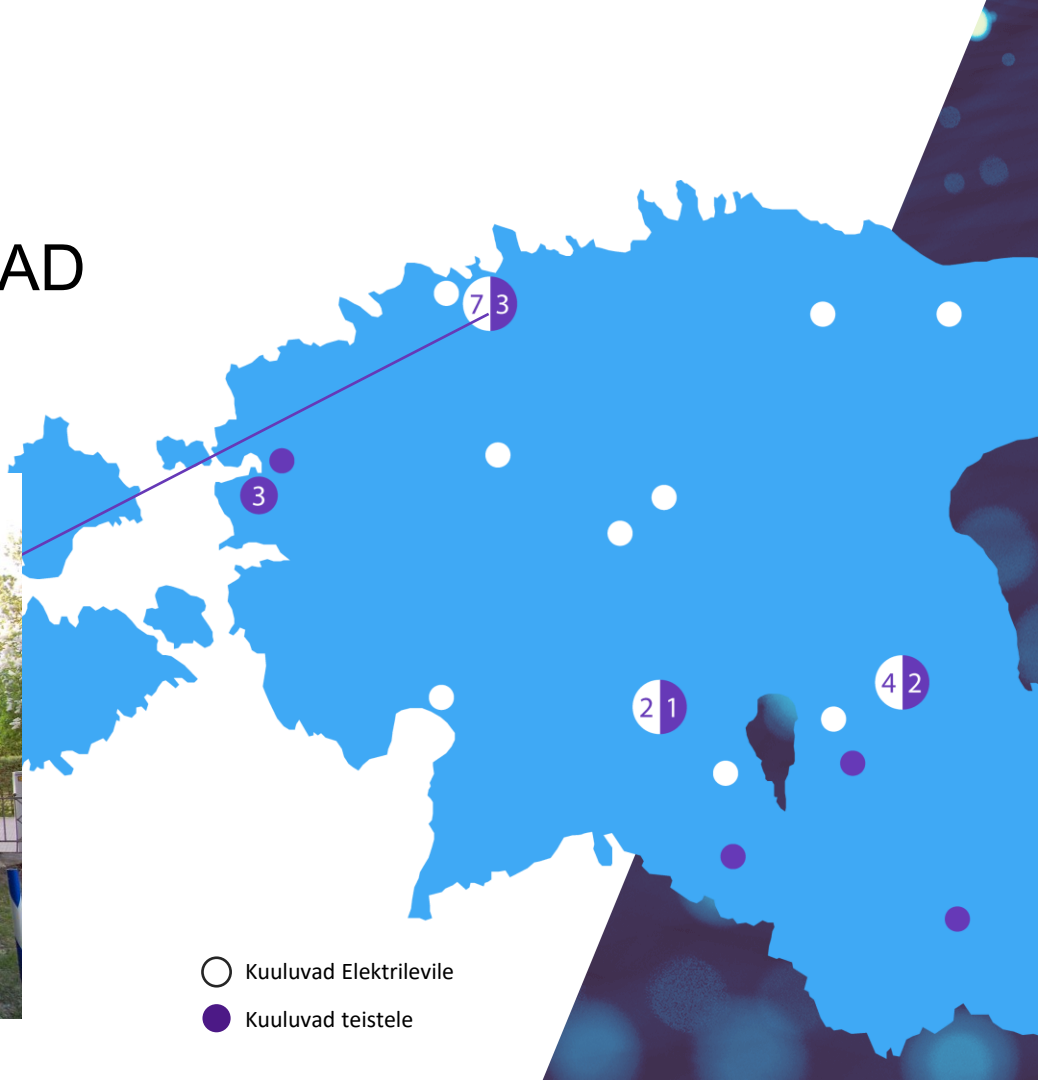
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Valuoja aj. Viljandi 1929

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Maisi tn. Tallinn 1929-1930

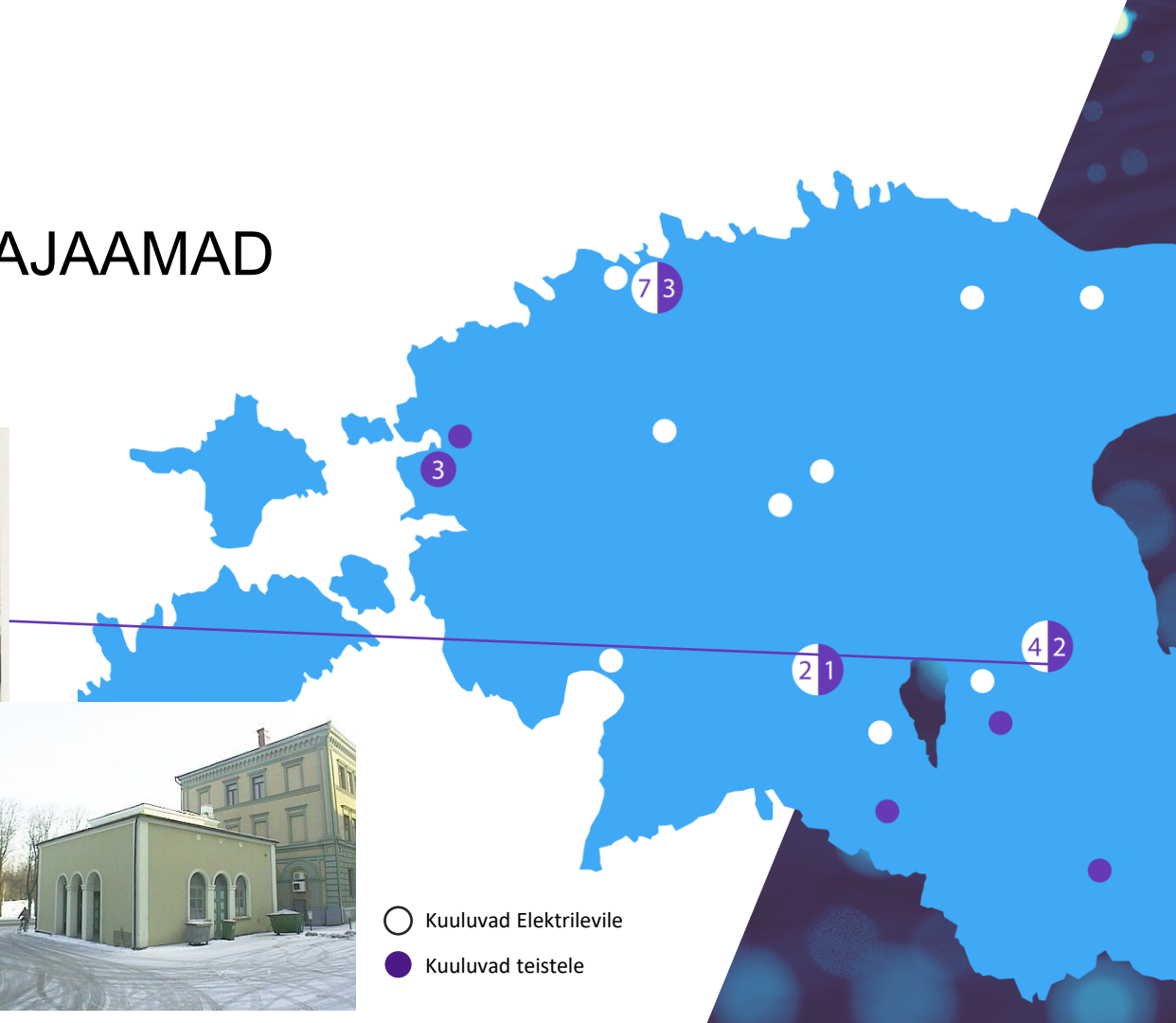

○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Tartu Kivisilla, 1929

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Alajaam Paldiski maanteel ehit, 1931-32

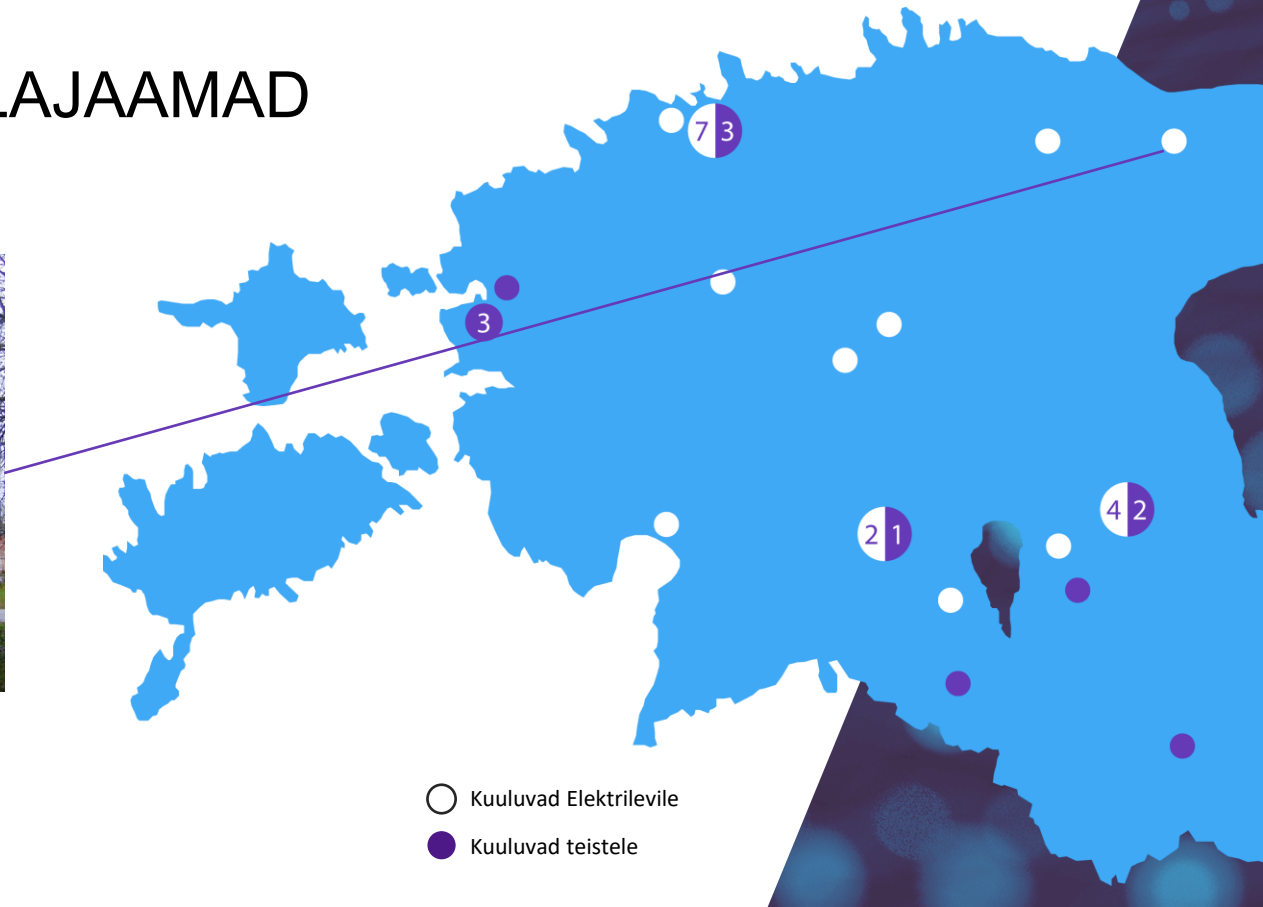

- Kuuluvad Elektrilevile
- Kuuluvad teistele omanikele

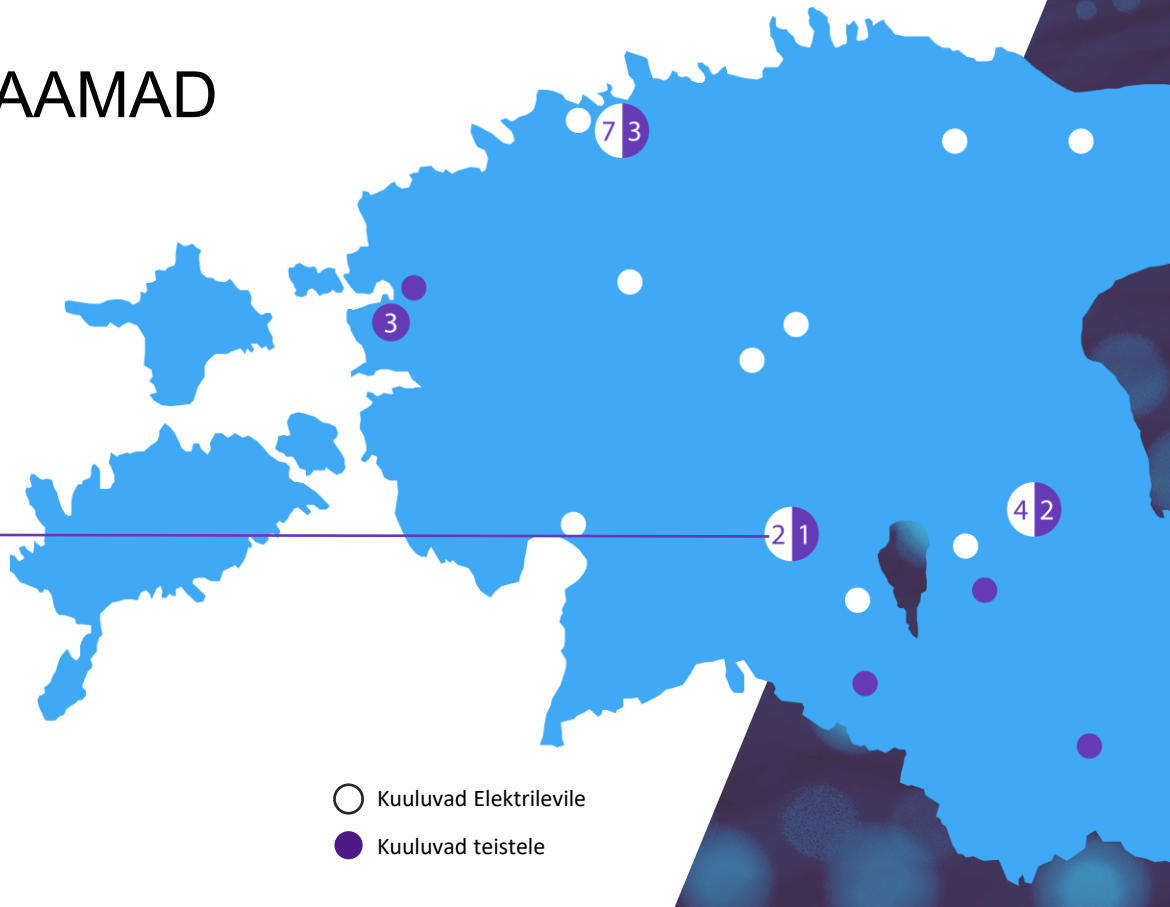
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Kiviõli, 1932

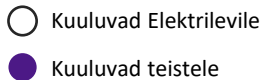
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Rotermanni aj. Viljandi, 1934-35

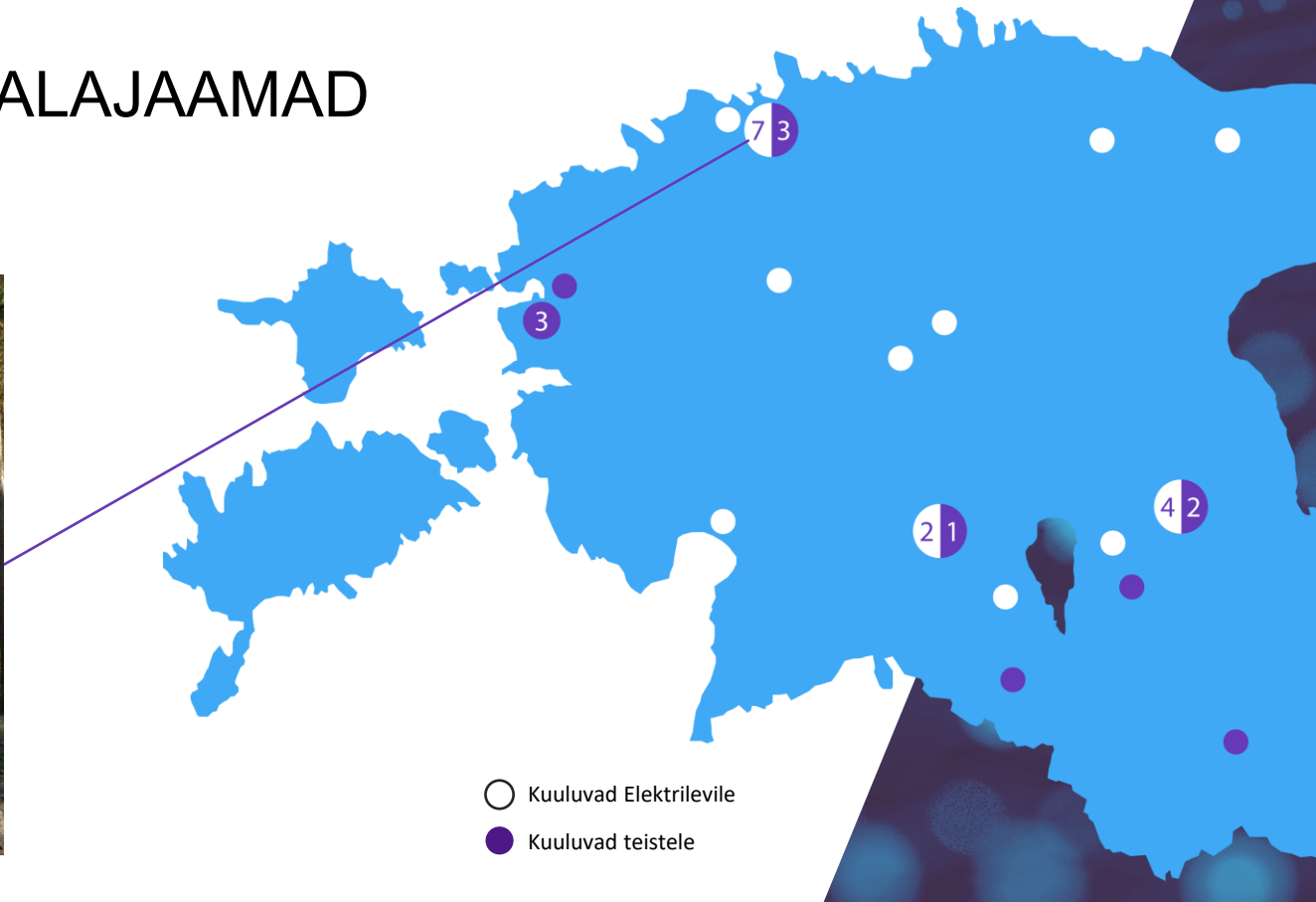
○ Kuuluvad Elektrilevile

● Kuuluvad teistele

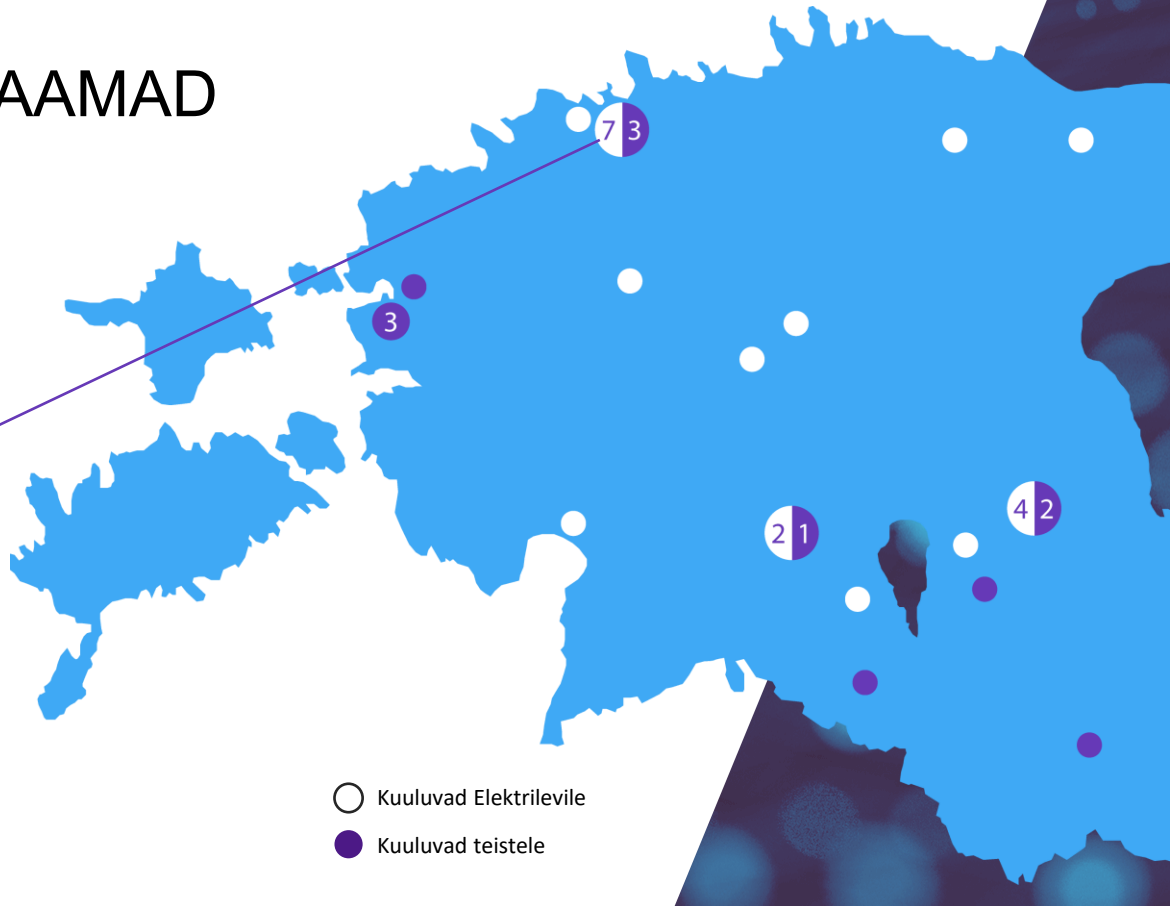
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Tallinn, Nõmme, 1939

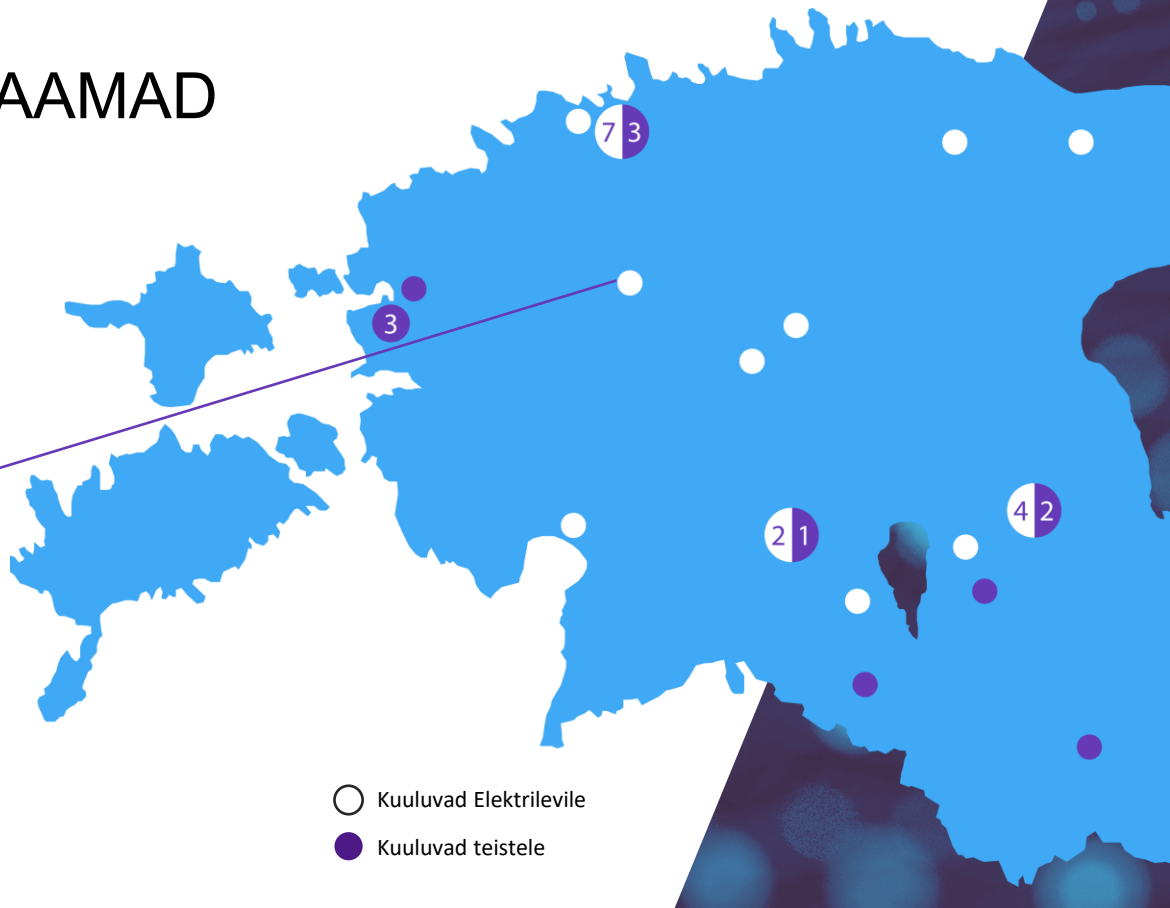
AJALOOOLISED ALAJAAMAD

Kadrioru korterelamute alajaamad,
1938-1939

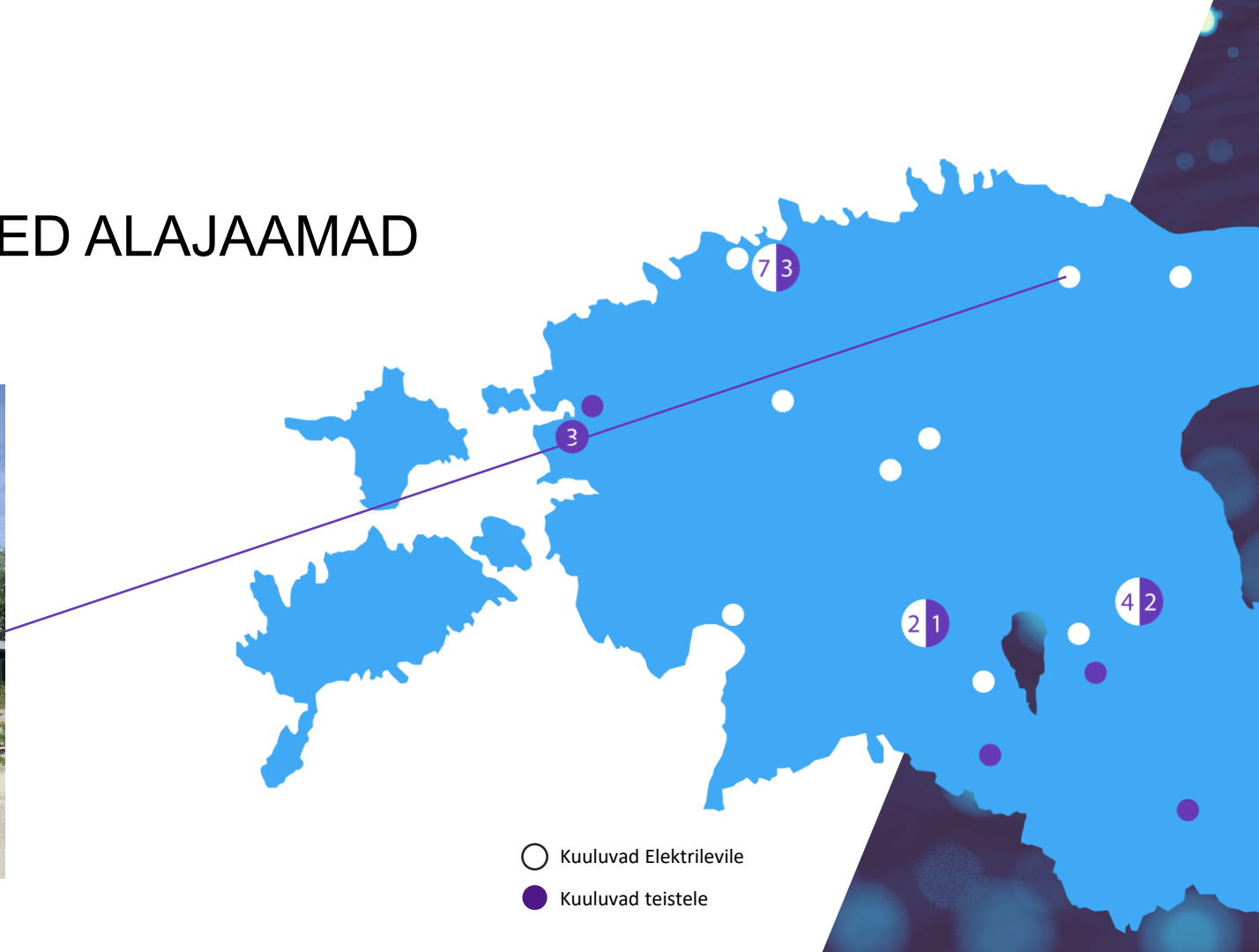
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Rapla, 1939

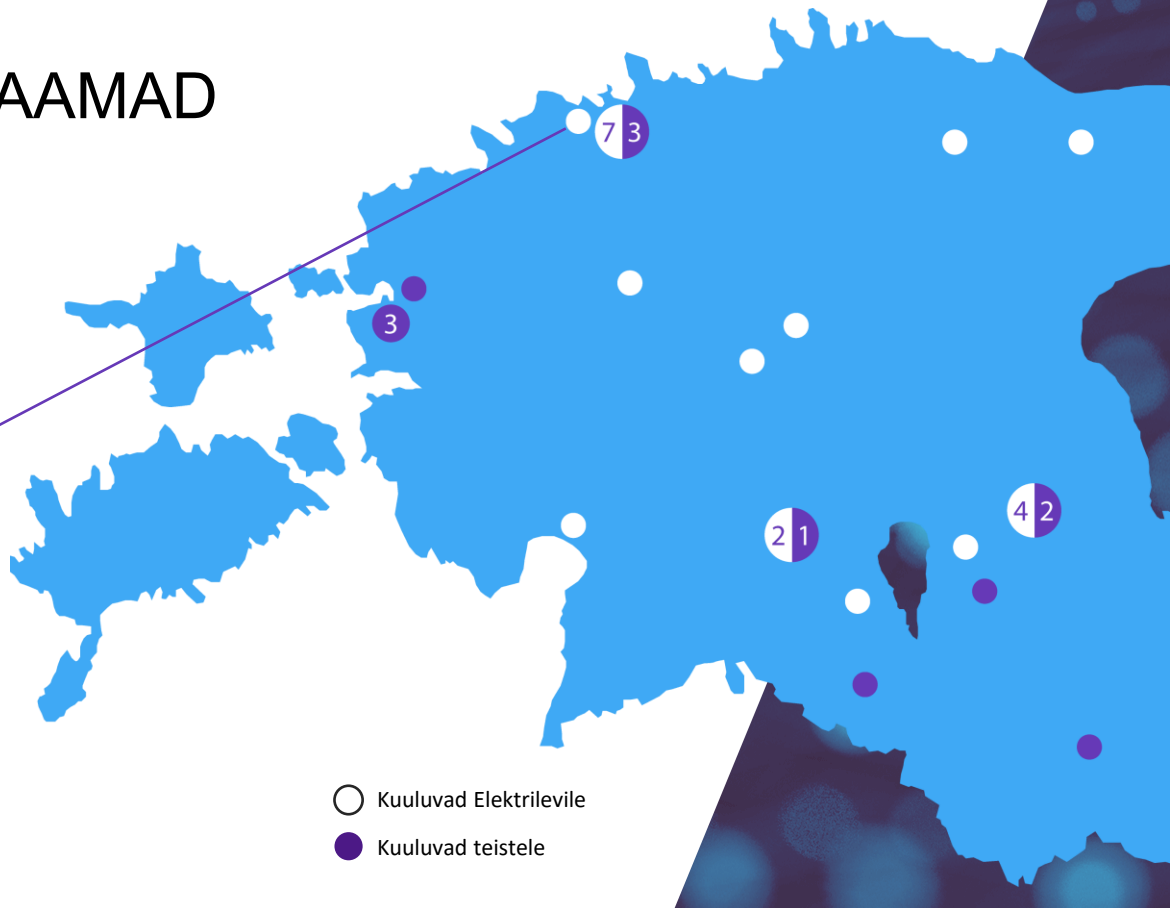
AJALOOLISED ALAJAAMAD

Rakvere, 1940

AJALOOLISED ALAJAAMAD

Harku küla, 1944

KADRIORUS AJALOOLISE ALAJAAMA (NR 99) TAASTAMINE ÜLEMAA ELEKTRIVÕRGU JUUBELIKS 2023

Fr. Krulli tänavavalgustusmast 25 m Tornide väljakul Tallinnas 1934

Tornidevällale teine elektrilamp.

Elektrijaama torralduisel teotajale tänavu tugemaadimeline valgustuspaanid ja Toonidatja jaamaopaleste esja. Reija-lambiline armatuur aietatjale 25-meerilise rauposti oia, mille plustimilefs rohuplatil teeskele tuli formata 6000 meeri siigavane munebment. 6.000 filowattilise valgustusadimimera lampide ülesseadmine läheb elektrijaamale maksima umbes 3000 fe. Toob loortab etteandija Ga. Reil

Basilio, Tereza 02.11.1934

Tallinnast.
Walgušetorn Tornide
mätsia.

Elmanuoliseks on sõnad juure-
 jälle võlgustajatele elitanuile emile
 näitaja. Tõrni, võlgustajate.
 Sellest püstitatakse võlgustajate
 läheks 23 meetrit. See tead-
 pool, millele ajastatud tühjastajate
 lise laudid pöördub, annab võlgust-
 taja võlgustaja ja võlgustaja. See
 laud võlgustaja ja juureteadaja
 üldteadaja, mis alustatakse elan-
 tumine. Kuna võlgustajate juure-
 teadajate laudteadaja teadustaja
 reaktiivse elaniku elaniku, mis muu-
 taks näid võlgustajate võlgustaja
 võlgustaja võlgustaja nädal laudum-
 taja võlgustaja võlgustaja võlgustaja
 taja võlgustaja võlgustaja võlgustaja

Veto: May 08, 11, 1934

Teine walgustuspunkt Tornide:
wäljaj.

Täinud nädalal vahetati ka Tornide-
väljaku teise algustuspunkti pauposti
nägusa ja tugewa raudposti vastu. Uus
post on 15 m. kõrge ja kahe 1500-tüün-
lalise lambiga.

Wafema läts ta 1500 fr. Ülesjead-
mistööd sooritajad elektrijaama faabli-
mõrkuidõlised.

Bealinn Teatafa 23.01.1931

Elektrivalgustust Tornide- väljal juurendatakse.

Tornidewälja (end. mäitusplati) maajaltpeole alale, kus liikumine kõige elavam, seatakse meel härsolemaj äägil üles 25 meetri pikkune raudpost, mille otse kinnitatakse walgustus-punkti. Punkt koosneb 4 elektrilambist, millel walgustuswõime 6000 kilowatti.

Knudpoft telliti Jr. Krulli tehesteti

Päevaleht 08.11.1934

Tornidewälja „päite“

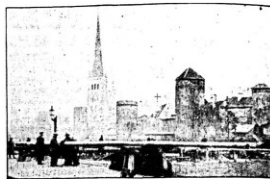
Eile pimedat tuletul jätas eelmise for-
 ta tühes hõlgudes linna kõrgeim val-
 luspunkt, hõlmas ärapõlistatud talarise-
 letrispõstid Tornidewäljalul. Walgustus-
 tala toonud neljalt 1500-wattilist lam-
 pist — sekk 6000 watti, ja walgustat-
 ugi tornidewäljela. Põst on „tõmmatud“
 talarist ja teab Saksamaal. Ühesleadjat
 „H. S. Reuß“ firma. Kui posti brüor
 suurehitus on fimeetunud (umbes näbale
 draht), wõetakse posti füljelt ära teras-
 pandid. Eline torn ei ole fimeetama

Pealinn Testaja 01.12.193:

Terastōied wōeti maha.

Elle mõeti Tornidewäljal asuma elektriposti väljelt ära terastööd. Vast on nüüd töökultu alusega ühte kivitööd ja ei waja tüpist. Uus wäljastuspunkt on Tornidewälja ülekõrguse muutam rööpmamaks. Sundub, et siigagi palju on wäljast.

Pealinna Teataja
15. 12. 1934

Tornide wäljaku „päike“

Tornide väljakul käib praegu kiire töö. Ollakse ametis hiigla ehitelmatransi püstistamisega. Laterna-post on 25 meetrit pikk ja Saksaamalt kohale toodud. Hiiglatransi tuleb neljarahaline süngile harule 1.500-vatteline elektripirn. Tornide väljaku 6.000-vattiline „päike” teeb Tallinna kodanikule kindlasti headmeelt. Ei ole pimedasti sügisõhtudel karta enam ulakate tülitamist — „näke” seletab „varjud” emale.

Pildil: Hiigslaterna post ootab püstitamist.

Emmerville 18.11.1934

Kuuluvad Elektrilevile

Kuuluvad teistele omanikele

TÄNAN !

RAIVO.REBANE@ELEKTRILEVI.EE
MOB. 5082108

TAL
TECH

EESTI ELEKTRIVÕRKUDE AJALOO UURIMISTÖÖDE KONKURSS

Ülemaa elektrivõrkude sajandat juubeliaastat tähistatakse Elektrilevi OÜ eestvedamisel. Parimatele töödele on välja pandud rahaline preemia ning neid esitatakse 2023. aasta sügisel toimuv al üritusel.

AUHINNAFOND

- I Koht 600 eur
- II Koht 500 eur
- III Koht 400 eur

ERIPREEMIA

- Parim tudengitöö: 250 eur
- Rahva lemmik: 250 eur

TINGIMUSED

Töö peab olema esitatud selle konkursi raames ja varem avaldamata.

- Tähtaeg 10.05.2023
- Uuritav periood käsitleb ajavahemikku:
 - ✓ Kuni aastani 1945
 - ✓ Ajajärku ajaloos tänapäevani
- Esitava töö oodatav pikkus vähemalt 10 000 tähemärki

VÄLJAPAKUTUD TEEMAD:

- Eesti mõne piirkonna või elektrijaamale kuuluva elektrivõrgu areng võrgu loomise või jaama ehitamise algusajast aastani 1945
- Elektrivõrkude planeerimine ja tehniline seadestamine (elektriliinid, alajaamad ja muud primaarseadmed, sekundaarseadmed) kui ka arengud aastani 1945 ning peale 1945 aastat (võrguskeemid, paigaldiste tehnilised nõuded, kasutatud seadmed ja materjalid, erinevad tarnijad ja tootjad)
- Seadusandlus ja tehnilised nõuded elektrivõrkudele ning tarbijate elektripaigaldistele, riikliku tehnilise järelevalve kord, kontrollorganid koos nende tegevuste ja standardiseerimisega
- Ühiste liikumine ja elektrivõrkude tegevus kohalike kesk- ja madalpingevõrkude arendamisel erinevates Eesti maapiirkondades eelmise sajandi kolme-neljakümne aastatel
- Eesti elektrivõrkude statistiline andmestik läbi aegade

Väljapakutud teemad on näidised ning võib julgelt esitada ka oma teema. Teemade valikul on abiks korraldusmeeskond.

Uurimistöö esitada e-postile: brenda.pent@taltech.ee

Lähemalt tingimuste ja korraldusmeeskonna kohta saab lugeda aadressilt:
www.taltech.ee/elektrivork100

